

Waardevolle regio

3.1 Energie en klimaat

De Bijbel geeft de mens de opdracht om de aarde te bebouwen en te bewaren. Dit betekent dat wij met respect met de schepping moeten omgaan. De aarde is niet ons eigendom, wij zijn slechts rentmeesters. Rentmeesterschap vraagt van ons dat we de aarde niet uitputten of overbelasten, maar duurzaam in stand houden, zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen.

De klimaatdoelstellingen vereisen dat we stappen zetten om steeds minder afhankelijk te worden van fossiele brandstoffen en dus overstappen naar hernieuwbare energie. De energietransitie heeft grote maatschappelijke en economische gevolgen. Aan de ene kant gaat de energietransitie geld kosten, aan de andere kant schept de transitie grote kansen op het gebied van innovatie en werkgelegenheid. Wij willen dat alle inwoners uit alle lagen van de bevolking van deze kansen profiteren. De energietransitie mag de economische ongelijkheid niet vergroten. Daar moet het provinciale beleid aan bijdragen.

3.1.1 Klimaatakkoord

De doelstelling van het ontwerp-Klimaatakkoord dat op 21 december 2018 is gepresenteerd, is om in 2030 49 procent minder CO₂ uit te stoten dan in 1990. Aan vijf sectortafels (Elektriciteit, Gebouwde omgeving, Industrie, Landbouw en landgebruik en Mobiliteit) zijn voorstellen gedaan om deze doelstelling te behalen. Hiermee staat heel Nederland voor grote technologische uitdagingen, maar ook voor uitdagingen op het gebied van arbeidsmarkt, scholing en financiering. De ChristenUnie wil dat de provincie een actieve rol op zich neemt om de opdrachten die volgen uit het Klimaatakkoord naar Fryslân te vertalen.

3.1.2 Energiemix

Hernieuwbare energiebronnen, zoals zonne-energie, windenergie, waterstof

en geothermie, zijn belangrijk voor de toekomst van onze provincie. We zullen de hele duurzame energiemix nodig hebben om de energietransitie mogelijk te maken. Dit vergt veel flexibiliteit van burgers. Daarom is draagvlak essentieel voor het slagen van de transitie.

Voor **zonne-energie** hanteren wij het principe van de 'zonneladder'. De eerste trede is zonnepanelen plaatsen op daken, de tweede trede is dubbelgebruik van terreinen (parkeerplaatsen, zandwinputten e.d.), de derde trede is het gebruik van geschikte velden bij de dorpen. Landbouwgrond opofferen is pas de laatste optie.

Windenergie bevorderen wij door initiatieven voor dorpswindmolens te stimuleren. Dorpsmolens zijn initiatieven van onderop, waar dus al draagvlak voor is. De opbrengsten van de molens komen bovendien ten goede aan het dorp of de wijk en versterken daarmee de leefbaarheid. Wij zijn voorstander van 'Groninger windmolens', met een masthoogte van 15 meter en een tiphoogte (hoogste punt) van 21 meter. Boeren kunnen hiermee hun eigen energie opwekken. Wat zij over hebben, kan aan het dorp worden geleverd. Wij willen dat de provincies Fryslân, Groningen en Drenthe samen verkennen wat de mogelijkheden zijn voor een gedeelde investering in een nieuw windmolenpark boven Schiermonnikoog, als alternatief voor grote windparken op land. Waar passend kiezen wij voor een beperkt aantal kleinschalige windparken op land.

Waterstof kan voor versnelling van de energietransitie zorgen. In Groningen gebeurt al veel op dit gebied, daarom moet Fryslân een nauwe samenwerking met Groningen aangaan. Het ontwikkelen van meer waterstofstations maakt het aantrekkelijk om over te stappen op het gebruik van waterstof.

3.1.3 Schone mobiliteit

Wij zetten ons in voor schoon vervoer. De Elfwegentocht, een rijtocht met elektrische voertuigen, was een inspirerend voorbeeld voor hoe het kan. De ChristenUnie wil dat de provincie een jaarlijks vervolg geeft aan de Elfwegentocht en daarmee de bewustwording op het gebied van schone mobiliteit versterkt.

3.1.4 Energiebesparing

De belangrijkste stap in de energietransitie is energiebesparing. Energie die je niet gebruikt, hoef je niet op te wekken. Wij willen dat de provincie campagne gaat voeren om het energiegebruik te verminderen, bijvoorbeeld door het instellen van een provinciale energietafel. Hierin zijn burgers, bedrijven en instellingen vertegenwoordigd, die gezamenlijk afspraken maken over doelstellingen. De ambitie is om als provincie de doelstelling voor 2030 aan te scherpen: in 2030 verbruiken we als provincie niet 20 procent minder energie dan in 2010, maar 30 procent minder.

Concrete punten en bouwstenen

- ⊕ Meewerken aan uitwerking Klimaatakkoord, gericht op Fryslân.
- ⊕ Jaarlijks vervolg op Elfwegentocht om de bewustwording rond duurzame mobiliteit te vergroten.
- ⊕ Optimaal gebruik maken van de volledige duurzame energiemix.
- ⊕ Stimuleren van initiatieven voor dorpswindmolens en toestaan van 'Groninger molens' op boerenerf.
- ⊕ Stimuleren van ondiepe geothermie en breed onderzoek naar diepe geothermie.
- ⊕ Samen met de drie noordelijke provincies de mogelijkheid voor een groot windpark boven Schiermonnikoog verkennen.
- ⊕ Verbeteren randvoorwaarden voor schone mobiliteit: meer laadpalen in openbare ruimtes en forse uitbreiding van het aantal waterstofstations.

3.2 Economie

Een gezonde economie biedt kansen om duurzaam te ondernemen, met respect voor mens en natuur. Wat ons betreft is het doel niet alleen economische groei, maar ook goed samenleven. Wij zoeken naar mogelijkheden om samen met ondernemers het ondernemerschap in Fryslân te versterken. Daarbij hebben wij aandacht voor het midden- en kleinbedrijf, voor innovators, starters, doorgroei-ers en sociaal ondernemers. Zij zijn de ruggengraat van onze economie.

De provincie heeft de taak om voor een duurzaam ondernemersklimaat te zorgen en ondernemers waar mogelijk te faciliteren. Daarom stellen wij voor om nog drie kennis- en innovatiehuizen op te richten, naar het voorbeeld van Noordoost-Fryslân; dus ook in Noordwest-, Zuidwest- en Zuidoost-Fryslân. Ondernemers kunnen hier terecht met vragen over innovaties en krijgen ondersteuning bij het opstellen van een goed bedrijfsplan. Het stimuleren van innovatie draagt immers bij aan de werkgelegenheid.

Friese bedrijven willen exporteren, maar lopen daarbij tegen veel hindernissen aan. Wij willen dat er één punt komt waar ondernemers met hun vragen terecht kunnen. De provincie moet dit steunpunt ondersteunen.

Wij willen dat de succesvolle MKB-voucherregeling, die op ons initiatief is ingezet, een vervolg krijgt. Bedrijven kunnen maximaal € 2.500 subsidie krijgen, bijvoorbeeld voor ondersteuning bij het maken van een bedrijfsplan, een exportplan of bij het overschakelen naar sociaal ondernemerschap.

Behoud van grote bedrijven in onze provincie is van essentieel belang voor de werkgelegenheid. De maak-/productie-industrie verdient daarbij bijzondere aandacht, omdat hier banen worden geschapen voor de basis van de arbeidsmarkt. Het is van belang dat de Friese arbeidsmarkt werkgelegenheid biedt voor verschillende opleidingsniveaus.

Concrete punten en bouwstenen

Regionale economie en innovatie

- Effectief innovatiebeleid, gericht op een circulaire economie, verantwoorde voedselvoorziening en betaalbare zorg.
- Innovatief, duurzaam inkoopbeleid, waarmee de provincie innovatieve, duurzame producten en diensten aanjaagt.
- Inzet voor behoud van grote bedrijven in Fryslân en het aantrekken van nieuwe bedrijven, ook door een gezamenlijke noordelijke lobby.
- Oprichting van kennis- en innovatiehuizen in Noordwest-, Zuidwest- en Zuidoost-Fryslân, naar voorbeeld van Noordoost-Fryslân.

Onderwijs en arbeidsmarkt

- ⊕ Versterking regionale samenwerking tussen bedrijfsleven, overheid, kennisinstellingen/ en beroepsonderwijs, ook om kennis in de praktijk toe te kunnen passen.
- ⊕ Stimulering van sociaal ondernemerschap via overheidsinkoop.
- ⊕ Meer kansen voor mensen met een beperking; de provincie geeft zelf het goede voorbeeld door mensen met een beperking of afstand tot de arbeidsmarkt in vaste dienst te nemen of leer- /werktrajecten aan te bieden.

3.2.1 Circulaire economie

De circulaire economie vraagt ambitieuze provinciale doelstellingen. Fryslân kan hierin koploper zijn, ook door de circulaire economie te stimuleren. De Vereniging Circulair Friesland kan een belangrijke rol vervullen in de voorlichting naar en communicatie met bedrijfsleven en inwoners.

Concrete punten en bouwstenen

- ⊕ De inkoop van de provincie is in 2025 voor 50 procent circulair en in 2030 volledig circulair.
- ⊕ Instellen van subsidieregeling om circulaire innovaties te stimuleren.
- ⊕ Nadrukkelijker rol voor de Vereniging Circulair Friesland in voorlichting over circulaire economie.

3.3 Mobiliteit

Het is van groot belang dat er een snelle duurzame verbinding komt tussen Fryslân, de Randstad en Noord-Duitsland. De ChristenUnie blijft zich inzetten voor deze goede spoorverbinding.

De ontwikkeling van de nieuwe Afsluitdijk en de verbetering van het traject N31 versterken de mobiliteit vanuit en richting Noord-Holland. De ChristenUnie wil dat de provincie ook investeert in duurzaam openbaar vervoer tussen Leeuwarden en Alkmaar.

Wij willen dat het busvervoer in 2030 100 procent duurzaam is. Dit moet een belangrijk criterium worden bij de concessieverlening in 2022, mede gelet op de doelstelling om in 2030 100 procent circulair in te kopen. Wij zien grote kansen in de toepassing van waterstof, omdat dit voor de noodzakelijke versnelling van de energietransitie kan zorgen.

Door de concentratie en centralisatie van regionale voorzieningen is een goede bereikbaarheid van kernen van groot belang, zowel digitaal als fysiek. In krimp-gemeenten staat het openbaar vervoer veelal onder druk. De ChristenUnie wil dat de provincie lokale initiatieven en nieuwe vormen van aanvullend collectief vervoer ondersteunt en stimuleert.

De infrastructuur in Fryslân is de afgelopen jaren sterk verbeterd en wat ons betreft bijna af. Er zijn nog enkele knelpunten die aangepakt moeten worden, zoals de weg tussen Sneek en Leeuwarden en een aquaduct bij Joure (Scharster Rien). Ook is de bereikbaarheid over water een punt van aandacht. De ChristenUnie wil zich inzetten voor de daadwerkelijke realisatie van de verbreding van de sluisen bij Kornwerderzand.

Concrete punten en bouwstenen

- Snellere treinverbinding naar de Randstad (snelle trein Zwolle – Leeuwarden).
- Inzet op een duurzame grensoverschrijdende treinverbinding tussen Fryslân, de Randstad en Noord-Duitsland.
- Volledige duurzaam busvervoer in 2030, conform doelstelling voor circulair inkopen.
- Inzet voor elektrische treinverbinding Leeuwarden – Groningen.
- Experimenteren met nieuwe vormen van aanvullend collectief vervoer.
- Realisatie van de verbreding van de sluisen bij Kornwerderzand.

3.4 Recreatie en toerisme

Een groeiende groep inwoners maakt gebruik van voorzieningen op het gebied van sport, cultuur, recreatie, parken en natuur. Een belangrijke reden is dat steeds meer mensen in de stad wonen en in de buurt van die stad voorzieningen nodig hebben voor ontspanning en vrije tijd. De provincie Fryslân moet de legacy van Culturele Hoofdstad 2018 benutten om recreatie en toerisme in de provincie te promoten. Wij willen dat Merk Fryslân hiervoor structureel meer middelen krijgt.

De sterke punten van onze provincie zijn het weidse landschap en de cultuurhistorie. Met name de IJsselmeerkust en het Waddengebied bieden grote kansen voor de recreatiesector en daarmee voor de werkgelegenheid. Om het fietsen en wandelen in onze provincie te stimuleren, willen wij het fiets- en wandelnetwerk in Noordwest-, Noordoost- en Zuidoost-Fryslân verbeteren, naar voorbeeld van Zuidwest-Fryslân.

3.4.1 Fiets

Fietsers, e-bikers en wielrenners komen elkaar steeds vaker tegen op het fietspad. Deze combinatie leidt soms tot gevaarlijke situaties. De ChristenUnie wil onderzoek naar bredere fietspaden en snelfietspaden, mede in het kader van een betere bereikbaarheid van steden en dorpen.

3.4.2 Boerenlandpaden en kerkenpaden

Friesland is een prachtige wandelprovincie en daarmee ook aantrekkelijk voor toeristen. De ChristenUnie Fryslân maakt zich sterk voor het herstel van boerenlandpaden en kerkenpaden. Door het verdwijnen van subsidie in de afgelopen jaren zijn de kwaliteit en toegankelijkheid van deze paden sterk achteruit gegaan. Naast de boerenlandpaden en kerkenpaden willen wij bloemstroken aanleggen die insecten en vogels aantrekken.

Het is van belang dat grondeigenaren worden ontzien in de verzekeringen tegen ongevallen van toeristen. Wij vinden dat de provincie dit moet doen.

Concrete punten en bouwstenen

- ⊕ Structureel investeren in Merk Fryslân ter promotie van de provincie en het benutten van de Legacy van Culturele Hoofdstad 2018.
- ⊕ Verbeteren van het fiets- en wandelpadennetwerk in grote delen van Fryslân.
- ⊕ Verbetering van fietspaden met het oog op verschillende soorten fietsers.
- ⊕ Herstel van boerenlandpaden en kerkenpaden.

3.5 Financiën

De provincie stemt haar beleid af op de beschikbare middelen, afkomstig van het rijk, Europa en eigen belastingheffing. De ChristenUnie is voor handhaving van de eigen provinciale belastingheffing, maar vindt dat de heffing alleen verhoogd mag worden als grote maatschappelijke opgaven aantoonbaar om extra investeringen vragen. De provincie kan de regionale ontwikkeling of verduurzaming stimuleren door financiële instrumenten in te zetten. Een open financiële huishouding is voor de provincie essentieel.

Om een ambitieus provinciaal beleid te kunnen financieren, moet de provincie haar eigen organisatie zo efficiënt mogelijk inrichten. Organisatorische samenwerking met gemeenten en andere provincies kan daaraan een belangrijke bijdrage leveren.

De ChristenUnie vindt dat de provincie zich als partner van gemeenten moet opstellen bij het op orde krijgen en houden van de gemeentelijke financiële huishouding. Dit vraagt een houding van meedenken, adviseren en respect voor de gemeentelijke verantwoordelijkheid. Die houding gaat verder dan het wettelijke financiële toezicht.

Concrete punten en bouwstenen

- ⊕ Een voor burgers inzichtelijke en toegankelijke provinciale begroting, bijvoorbeeld via een begrotings-app.
- ⊕ Een structureel sluitende (meerjaren)begroting.
- ⊕ Partnerschap tussen provincie en gemeenten bij het op orde krijgen en houden van de financiële huishouding.